

Els ulls de Jodorowsky (10) *Musikanten* (i altres) i "Pietrolino" (i altres): el Jodorowsky actor

Leazah Zelaz

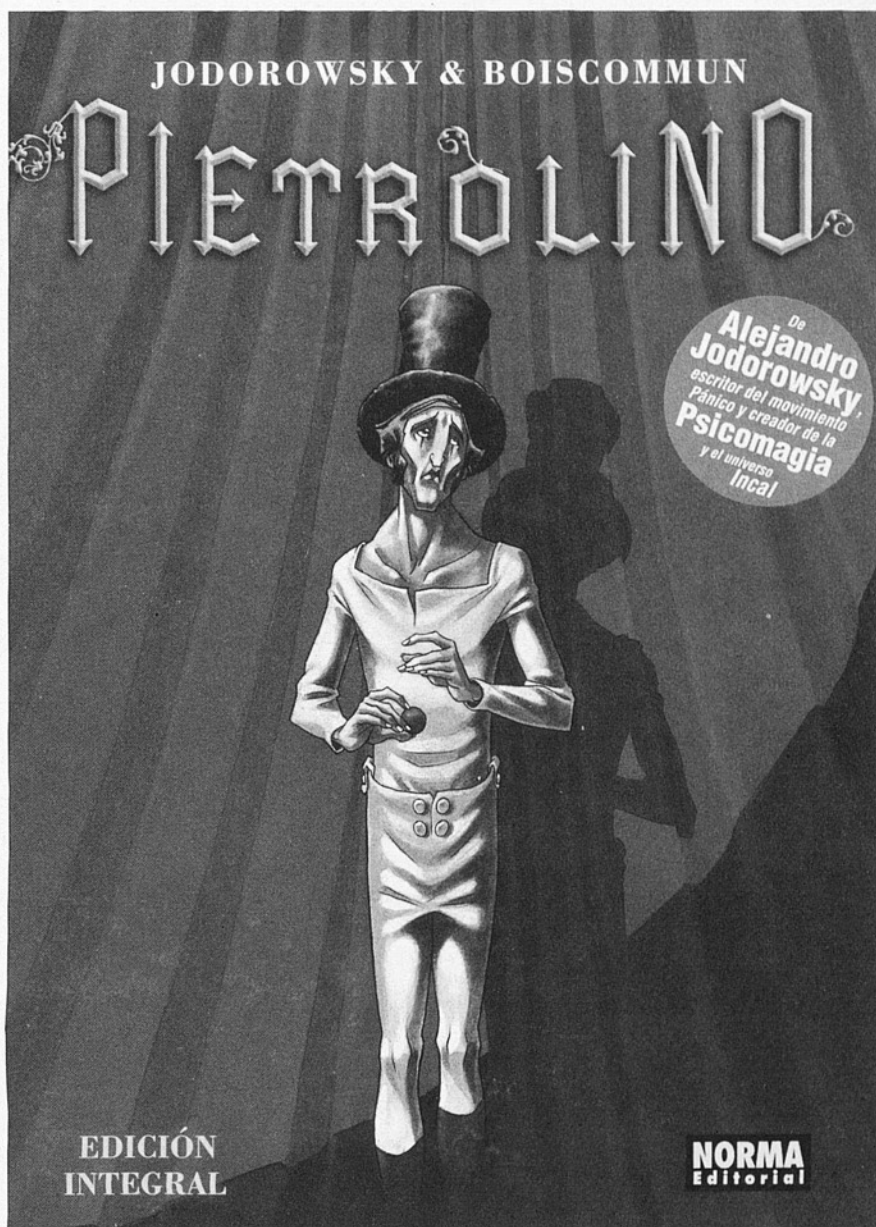
Molts podrien pensar que després d'allò dit d'*El Ladrón del Arcoiris* ja es podria posar punt i final a aquesta història jodorowskyana tancant els ulls del creador i anant a fusionar-se amb el món dels somnis, però encara no, perquè, a part que no només és viu, sinó també actiu (una petita diferència que és ben necessari aclarir, sobretot en el cas dels creadors), hi ha una altra faceta de la seva personalitat que cal remarcar així com toca, perquè també és interessant alhora que extravagant. Perquè Jodorowsky, no ho hem d'oblidar, va començar la seva carrera artística actuant, i aleshores existeix un Jodorowsky actor de qui convé parlar amb una mica de detall.

Per descomptat, ens hem de remetre al principi, retornant enrere altra vegada perquè precisament les constel·lacions no són mai coses lineals ni estancades, que es puguin prefixar dintre d'un únic esquema, i així, tal com ell mateix ens conta al llibre autobiogràfic *La Danza de la Realidad*, ens trobem amb un jove Alejandro que a Xile comença al món de l'espectacle tal vegada per l'esglaó més baix de tots: el de les titelles, fabricades per i dirigides per ell mateix en obres també escrites per ell mateix, passant després pel teatre i per la pantomima a París (com ja hem dit aquí mateix, va ser alumne de Marcel Marceau, arribant al més enfora que es podia dintre de la seva companyia i escrivint-li molts de números), i arribant precisament de la mà de Marceau fins

a Mèxic, un país on s'hi va quedar i on va poder desenvolupar-hi tot el seu imaginari teatral amb calma i explosió, com explica clarament a *La Constel·lació de Alejandro Jodorowsky*: "Vaig començar a Mèxic, un lloc salvatge, amb teatre d'avantguarda. El meu primer paper fou a *Final de Partida*, de Samuel Beckett. Li varen dir ca, a Samuel Beckett: es va sentir insultat, com jo mateix. La crítica ens considerava degenerats. ¡Quina vergonya quan Beckett va guanyar el premi Nobel! Va ser un escàndol. També vaig fer *El Rei es Mor*, de Ionesco. Aquestes obres duraven uns quants anys. Vaig fer unes cent obres: Adamov, Beckett, Ionesco, Strindberg, etcètera. També molt teatre de l'absurd, com el de Arrabal."

En aquest punt, i escampada per *La Danza de la Realidad* i també altres llibres com *El Maestro y las Magas*, ens trobem amb la informació donada per Jodorowsky mateix de com a poc a poc va anar derivant cap a un teatre més estrany i lliure de normes, fins arribar per exemple a fer una obra titulada *Zaratustra* (adaptant el conegut llibre de Nietzsche) sense decorats, ni escenari, ni vestuari, ni res més que la veritat nua. Per explicar tot això amb tranquil·litat hauríem d'endinsar-nos molt més en la seva tasca al teatre, però, com aquest tampoc no és el nostre propòsit, insistirem només en la que tal vegada sigui la més gran aportació tant de Jodorowsky com dels seus amics al món de l'escenari: la creació de l'anomenat "movi-

ment Pànic" (pel déu Pan), hereu del Surrealisme i que Jodorowsky mateix ha qualificat sempre com una mena de broma que avui s'estudia a les universitats, però que mai no va tenir tantes pretensions com li han atorgat amb el pas del temps... Sigui com sigui, és precisament a *La Danza de la Realidad* on trobem una fotografia titulada precisament "primera reunió pànica", i que mostra per aquest ordre a Daniel Emilfork, Alejandro Jodorowsky, Jacques Sternberg, l'anarquista incendiari Fedorov, Fernando Arrabal, Topor, Lis (la dona d'Arrabal) i Toyen (pintora surrealista), encara que destacaran sempre com principals actius pànics Jodorowsky amb Arrabal i Topor, i fins molt després trobarem l'adjectiu "pànic" a moltes obres d'Alejandro (sense anar més lluny, a l'obra de teatre *Ópera Pànica (Cabaret Trágico)* de l'any 2001, feta amb tota la seva família i que té un preciós cartell que és una fotografia d'Alberto García-Alix). De tot aquest pas pel món del pànic i del teatre, en recullen constància escrits absolutament impossibles de trobar (editats a Mèxic als anys seixanta i setanta, dels quals sens dubte el més famós és l'anomenat *Antología Pànica*, que personalment he arribat a tenir a les mans encara que no ho vaig adquirir per un error de càlcul, i sempre m'he penedit), i una obra molt més recent, que va veure la llum l'any 2007 a Ediciones Siruela (com és habitual): *Teatro Sin Fin (tragedias, comedias y mimodramas)*, recopilació d'obres que a més d'això porta un tresor d'aquells que s'agraeixen molt, com és un DVD (sense massa dades tècniques, la qual cosa sempre empenya un poc) en què hi apareixen les filmacions de, entre d'altres, l'obra de Jodorowsky *Melodrama Sacramental (Efímero Pànico)*, representada a París l'any 1965 i explicada amplament a l'edició Siruela del llibre *Psicomagia*. Les ja famoses imatges (acreditades únicament com filmades per Jean-Michel Humeau i muntades amb l'ajut de Luc Perrini) mostren Alejandro no actuant per la càmera, és clar, sinó immergit (literalment) en una obra que va més enllà de tot el que el públic havia pogut veure mai sobre les taules on joves dones nues ballen espasmòdicament amb la música rock d'un grup que toca sota els efectes de l'àcid mentre pollastres vius i tortugues es barregen amb plomes i líquids i òrgans vitals d'animals. Com deïem, no es pot considerar tant una pel·lícula com una filmació (igual que la resta de documents), però és certament curiós veure com Jodorowsky es

desenvolupa per l'escenari traspasant les seves fòbies, filies, neurosis i altres herbes aprenent de tot això per desenvolupar després la seva particular forma de veure tant la vida com la teràpia: ell mateix explica com després d'això va donar un canvi radical a la seva vida i va anar cap a altres llocs, com també ho explica el seu fill Cristóbal a la seva autobiografia *El Collar del Tigre*, ja que justament coincideix aquesta obra amb el naixement de la seva pròpia vida.

I finalment, i aleshores, ¿va o no va existir el "moviment Pànic"? Doncs sí, així és, indubtablement: broma o seriós, divertit o irreverent, absurd o interessant, el Pànic va marcar per sempre la vida dels seus tres protagonistes principals, tan Jodorowsky com Arrabal (qui qualifica al seu amic com "un boig constructivista" a *La Constelación de Alejandro Jodorowsky*, parlant precisament de la seva obra *Fando y Lis* que Jodorowsky va

portar al cinema i qui per cert també ha fet cinema pel seu compte, amb pel·lícules tremendament surreals i boges de les quals destaca sens dubte *Viva la Muerte*, de l'any 1971, basada en una novel·la pròpia i com també Topor (qui va tenir una carrera desigual al cinema, amb grans passes com l'adaptació d'un relat seu que Roman Polanski va convertir en *El Quimérico Inquilino* (*Le Locataire*, 1976), la col·laboració al guió amb Henri Xhonneux a la seva pel·lícula *Marquis*, 1989, o el documental signat ni més ni menys que per Sylvia Kristel *Topor et Moi*, de l'any 2004, on parla precisament de la seva amistat amb l'artista). Fins i tot, i segons va comentar una vegada Arrabal, el grup com a tal apareix (amb altre nom) al llibre *Rayuela*, de Julio Cortázar, havent arribat així a la immortalitat (paraules d'Arrabal): personalment, mai no ho he pogut comprovar, perquè vaig llegir *Rayuela* fa molt de temps i li tinc massa respecte com per tornar-la a llegir i desvirtuar el seu record.

Però si hem parlat de totes aquestes passes al món del teatre no era només per fer veure el lligam amb el cinema i la importància que varen tenir les taules a la vida de Jodorowsky en general (d'això, ja teníem prou proves fins ara mateix), sinó també per destacar que encara que la professió d'actor és una de les que ell sempre ha odiat més (com també hem vist sempre), també la respecta suficientment com per fer-la servir no ja als seus propis interessos, sinó també als dels altres, perquè és cert que no són moltes les vegades que Alejandro ha interpretat un paper allunyat de la seva cosmologia o fins i tot de si mateix, però sí que existeixen, i algunes prou interessants com per donar-los una ullada i descobrir (una vegada més) una nova faceta d'aquesta constel·lació vivent sempre plena de sorpreses.

I és en aquest punt en què, encara que no cronològicament pel que fa a la història que ens hem proposat contar, ens trobem de nassos amb el curiós film anomenat *Musikanten* (Franco Battiato, 2006), en què aquest cantant italià tan famós signa un guió juntament amb el seu amic filòsof Manlio Sgalambro i es posa rere la càmera (encara que no ho feia per primera vegada) per construir una història una mica enredada, en què tenim com un dels protagonistes principals el mestre Ludwig van Beethoven interpretat ni més ni menys que per Alejandro Jodorowsky! Pot semblar increïble, però així és: Battiato va parlar amb Jodorowsky per oferir-li aquest paper, i al respecte sempre ha declarat simplement que ho va fer perquè "cercava algú que tingués el mateix traç d'excel·lència que el personatge de Beethoven". Així de senzill. I el més bo és que Jodorowsky no només va acceptar, sinó que s'ho va passar realment bé i sempre ha dit que li agrada molt la feina de Battiato.

Musikanten és una pel·lícula que resulta, com a mínim, estranya i amb un discurs erràtic i confús, però certament tot el que envolta la figura

del compositor i la seva malaltia està ben traçat i ben resolt i el paper de Jodorowsky en tot això és simplement irreprotxable, perquè demostrant precisament que és això, un bon actor, es posa en el paper del personatge construint un Beethoven colèric i genial al mateix temps, i fins i tot una mica cansat de la vida i de tot el que envolta la fama i el reconeixement (una anècdota vertaderament curiosa: la veu del personatge no és la de Jodo-

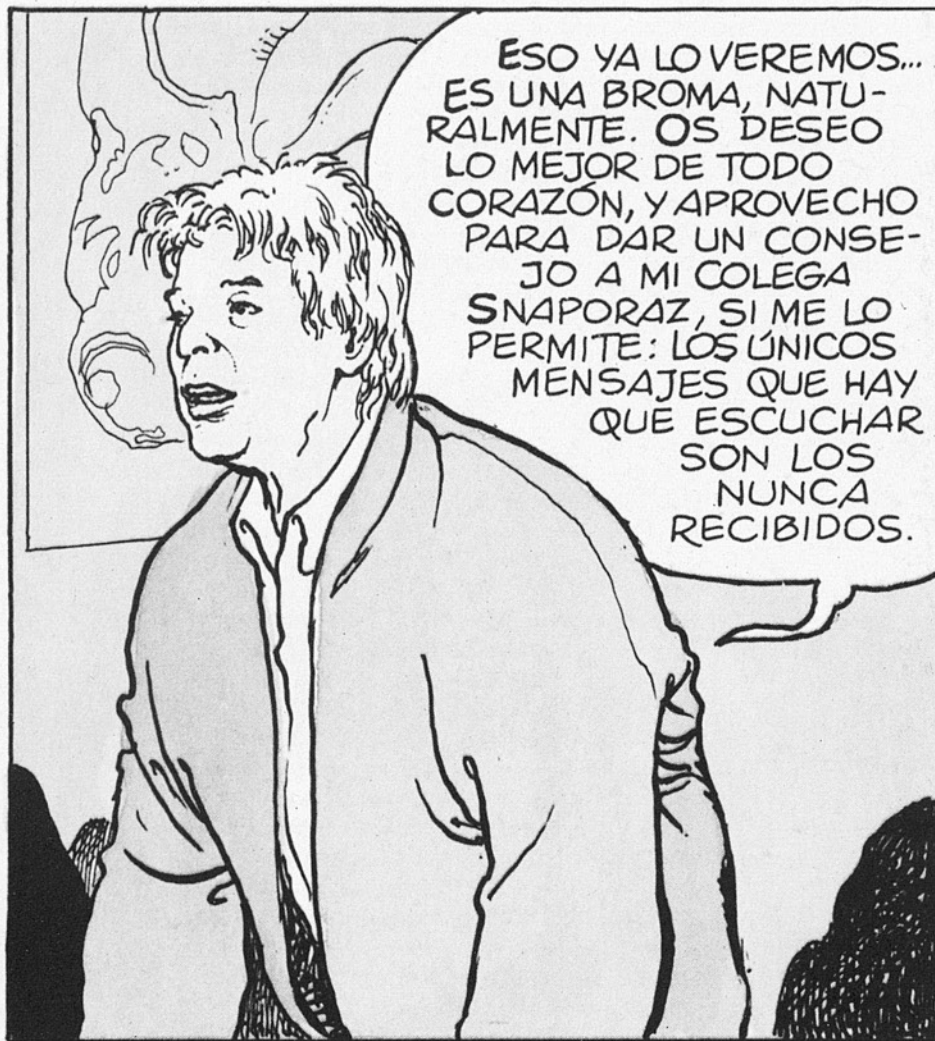
rowsky, sinó que l'italià està doblat per l'actor Giulio Ambrosi, se suposa que perquè Alejandro no sap prou italià, però és tota una sorpresa per veure un recurs emprat que ell sempre ha emprat al seu cinema). I pel que sembla, Alejandro probablement va aportar la seva pròpia experiència per construir el personatge (tal com faria qualsevol actor amb qualsevol paper), però tot l'altre món i les seves rareses no porten la seva mà ni

el seu segell: definitivament, és com si a ell l'haguessin cridat per fer aquest paper, i ell va fer la seva feina, i prou, gaudint amb l'experiència suficient com per tornar a fer feina amb el mateix director al seu següent film, *Niente é Come Sembra* (2007), encara que pel que sembla (la pel·lícula es va estrenar directament amb format vídeo, i no és senzilla de localitzar) el seu paper és bastant més episòdic. I això també és el que passa a *Nada Fácil* (*Pas Si Grave*, Bernard Rapp, 2003), en què interpreta al pare d'una família francesa, i que tampoc no hem pogut localitzar una còpia per valorar-la (i a part d'aquestes feines, el seu nom només apareix acreditat com actor altra vegada en la pel·lícula experimental mexicana anomenada *Anticlimax*, única incursió en el cinema de l'artista Gelsen Gas l'any 1969 i de la qual tampoc no es pot trobar massa informació enlloc, ni tan sols al blog del seu creador, encara que té pinta d'interessant).

Fora d'això, trobarem també a Alejandro com a productor juntament amb Roberto Viskin de *Pubertinaje* (José Antonio Alcaraz, Pablo Leder, Luis Urías, 1971, en què actuaven Brontis i Axel) i de *Apolinar* (Julio Castillo, 1972, on no surt ningú de la família), dues pel·lícules que tampoc hi ha manera humana de trobar (almenys per a qui això escriu), i enredat amb l'assumpte poc clar amb Dennis Hopper (qui sembla que li va oferir editar la seva pel·lícula *The Last Movie*, 1971, i que quan ho va fer l'altre va rebutjar la feina sense massa explicacions), però no ens detindrem aquí, ni tampoc en tot el que envolta les carreres cinematogràfiques dels seus fills i no té res (o quasi res) a veure amb ell, com l'actuació de Adán a *2 Días En París* (*Two Days In Paris*, Julie Delpy, 2007) o també la seva direcció del curtmetratge *Echek* (de l'any 2000, i inclòs a algunes edicions en DVD de *Santa Sangre*), l'actuació de Brontis a *Gialloparma* (Alberto Bevilacqua, 1999), o la guionització (i també actuació) de Cristóbal al curtmetratge *Ciro Norte* (Erich Breuer, 1998). I tampoc, és clar, ens aturarem a les vegades que Alejandro Jodorowsky actor s'ha interpretat a si mateix (i no ho diem amb cap ànim de crítica) a uns i altres llocs televisius.

Encara que sí que hem de parlar d'una d'aquestes vegades en què Jodorowsky s'interpreta a ell mateix, dintre d'un experiment certament curiós: el curtmetratge *Psicotaxi* (Juan Carlos Fresnadillo, 2002), en què el director espanyol puja a un taxi de París a Alejandro i ho filma mentre va explicant coses referents a la psicomàgia, amb divertides referències a *El Último Tango en París* (*Ultimo Tango a Parigi*, Bernardo Bertolucci, 1972). Fàcil de trobar a la web, Fresnadillo mateix es va encarregar d'editar-ho com extra del DVD de la seva pel·lícula *Intacto* (2001), i és una d'aquestes petites joies que sap captar d'una manera diferent altre aspecte de la personalitat del nostre complex home.

ESO YA LO VEREMOS...
 ES UNA BROMA, NATURALMENTE. OS DESEO
 LO MEJOR DE TODO
 CORAZÓN, Y APROVECHO
 PARA DAR UN CONSEJO
 A MI COLEGA
 SNAPORAZ, SI ME LO
 PERMITE: LOS ÚNICOS
 MENSAJES QUE HAY
 QUE ESCUCHAR
 SON LOS
 NUNCA
 RECIBIDOS.

I envoltant una altra vegada la cua d'aquesta visió tan estranya d'aquesta part dels ulls de Jodorowsky, tornarem a parlar de teatre per parlar de còmic i d'actors, perquè ha arribat l'hora de parlar de *Pietrolino*. ¿Una obra de teatre? Sí, tal i com queda recollida a *Teatro Sin Fin* (tragedias, comedias y mimodramas) i en què el seu autor explica que la va escriure per Marcel Marceau (i que segons diu, és la seva resposta a la pel·lícula *El Que Recibe las Bofetadas*, Boris H. Hardy, 1947, en què un home es converteix en pallaso de circ representant precisament això), però també un còmic dibuixat per Olivier G. Boiscommun (que Norma Editorial ha publicat a Espanya fa ben poc a un únic i preciós tom recopilant tota la història) i que conta la mateixa història aclarint el perquè amb una minúscula introducció punyent i molt trista: "Marcel Marceau, qui amb el seu amor per la mímica ens va inspirar aquesta història, coneixia el nostre projecte i gaudia anticipadament davant de l'idea de veure's representat a un còmic. Per desgràcia, va morir massa prest." Sens dubte, és un bon homenatge pel mestre del mim, a qui els qui ho vàrem poder veure en vida no oblidarem mai, i que ens va deixar l'any 2007.

Però Marceau no va ser l'únic que es va veure a si mateix convertit en personatge de còmic, perquè això, encara que sembli mentida, també li ha passat a Jodorowsky: ja fa bastants d'anys que a Espanya vàrem començar a gaudir de les oníriques pàgines d'una obra basada en una altra obra plena de girs i no girs, anomenada *Viaje a Tulum*. Una història de Federico Fellini, portada al còmic per Milo Manara (amb Fellini i Marcello Mastroianni de protagonistes, publicada per Editorial New Còmic primer i per Norma Editorial després), i una aparició especial de... sí, Jodorowsky mateix, fent d'ell mateix i parlant de la pel·lícula inexistente del mateix títol. Com aquest era un tema prou intrigant, també li vaig demanar al respecte l'any 2001, i el que em va contestar encara avui em sorprèn: "Ai, què hi farem, el cine és un gran negoci...", la filmació de *Viaje a Tulum* està paralitzada perquè no hi ha diners, però pots estar ben segur que tinc moltíssimes ganes de realitzar-la. Fellini em va donar els drets i va dir que si algú podia rodar-la, aquest era jo. Imagina't, Fellini em va dir això

a mi! Ell, que era un dels meus majors ídols quan era jove." Crec que manquen els comentaris.

I encara més, perquè Jodorowsky encara té temps de complir vells (i bells) somnis d'infantesa de la mà d'un jove d'aspecte estrany i inquietuds encara més estranyes, anomenat Valerio Veneras i que també respon al nom de senyor Trance. Precisament, aquest home polifacètic i gairebé dispers es planteja l'execució d'un llibre anomenat *Historias del Sr. Trance* (publicat per Editorial Casariego) en què no només s'atreveix a incloure a Alejandro Jodorowsky com convidat especial als seus còmics, sinó que a més aconsegueix que li faci un pròleg en què declara als quatre vents que és una veritable felicitat per ell el fet de, a la fi, haver-se convertit en un personatge de paper i tinta, ja que gràcies a això, ja no existeix, i faci el que faci serà per sempre d'immortal paper.

De paper o cel·luloide, de cinema o de teatre, d'actor o de director, de guionista o de personatge, Jodorowsky sempre serà Jodorowsky, per sort per tots els universos i tot això encara no ha acabat, que ningú s'ho pensi ni per un moment. La constel·lació encara continua en moviment, i els ulls vessen de vida nova i fresca...

"La belleza no basta: tiene que ser honesta." ■